

Simona Velunšek, Osnovna šola Fram 1854–2000, Pokrajinski arhiv Maribor, Inventarji 14, Maribor 2006, 328 strani

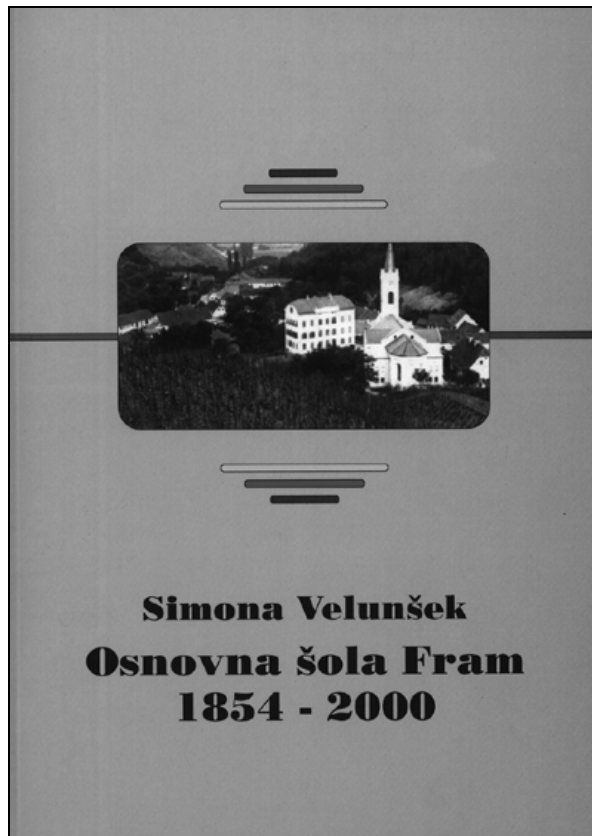
Zbirka Inventarji Pokrajinskega arhiva Maribor je bogatejša za Inventar Osnovne šole Fram, ki ga je napisala višja arhivistka Simona Velunšek.

Uvodu direktorice Pokrajinskega arhiva Maribor dr. Slavice Tovšak sledi besedilo, katerega avtorica je Simona Velunšek. V *Uvodu* je predstavila splošen zgodovinski razvoj šolstva od leta 1869, ko je tretji avstrijski zakon o osnovni šoli uvedel splošno šolsko obveznost, do leta 1960, ko so vse šole uvedle nove učne načrte za osemletno osnovno šolo. Uvodu so dodane tudi tri tabele: *Predmetnik za osnovne šole, uveden leta 1953, Predmetnik za višje razrede osnovnih šol v šolskem letu 1954/55 in Predmetnik za nižje gimnazije v šolskem letu 1954/55.* Uvodu sledi *Kratek pregled zgodovine Osnovne šole Fram.* Začetki segajo v leto 1802, ko je otroke začel poučevati čevljar in tkalec Andrej Eberl. Leta 1816 je slivniški grof dal za šolo na voljo eno sobo v svojem skladišču in tam so poučevali vse do leta 1862. Tega leta je župnik Franc Rat odkupil poslopje od grofa ter ga preuredil v šolo. Leta 1873 so na istem mestu zgradili novo šolo s stanovanji za učitelje. Leta 1882 je šola dobila tudi podružnico na Planici; eden izmed framskih učiteljev je tja hodil trikrat na teden. Zaradi velikega števila otrok se je šola leta 1895 razširila v štiri razrednico. Pred začetkom druge svetovne vojne je delovala kot šestrazrednica. Med okupacijo je vodstvo šole prevzel nemški učitelj Adolf Reinbacher, pouk je potekal v nemškem jeziku. Po vojni je skrb za vzdrževanje šole prevzel krajevni ljudski odbor Fram, vendar pa ni mogel priskrbeti vseh šolskih potrebščin, učil in niti kurjave za zimo. V šolskem letu 1948/49 je šola postala sedemletka, v šolskem letu 1950/51 pa so uvedli program nižje gimnazije. Nižjo gimnazijo so v šolskem letu 1952/53 ukinili in jo ustanovili v Račah. V šolskem letu 1957/58 je šola postala nepopolna osemletka. V dveh tabelah lahko spremljamo število učencev od šolskega leta 1955/56 do leta 1959/60 ter splošni učni uspeh od šolskega leta 1960/61 do leta 1964/65. Besedilo o zgodovini šole se končuje s predstavitev pomembnih učiteljev in ravnateljev, ki so delovali na šoli. To so bili: Andrej Eberl, Franc Pirkmajer, Leopold Šerbinnek, Franc Domanjko, Valentin Ivanuša, Ludvik Grafenauer in Oskar Štern. Sledi še tretji del besedila, in sicer *Historiat fonda Osnovne šole Fram.* Iz njega izvemo, da je gradivo fonda predala Osnovna šola Fram 27. maja 1979 in da obsega 37 arhivskih škatel. Ob koncu je avtorica predstavila značilno šolsko gradivo, ki se pojavlja v fondu: katalog ali imenik, razrednica, katalog šolskega dela, vpisnica, matični list in šolska matica (matična knjiga).

Uvodu sledi najboljše poglavje inventarja, in

sicer *Popis arhivskega gradiva* (str. 13–308). Gradivo fonda je popisano na ravni združenega dokumenta ali dokumenta. Urejeno je kronološko, znotraj tega pa vsebinsko. Jeziki gradiva so slovenski, nemški in srbohrvaški.

Najstarejše gradivo predstavljajo katalogi, vpisnice in matični listi učencev. Matični listi in spričevala so popisani imensko. Najstarejši dokument je popisni list šoloobveznih otrok v župniji Fram iz leta 1854. Posebno kategorijo gradiva predstavljajo različni zapisniki učiteljskih konferenc, šolskega sveta, krajevnih učiteljskih konferenc ter opravljeni zapisniki. Posamezni zapisniki, v katerih so opisani pomembnejši dogodki, ki so zaznamovali kulturno, politično ali "moralno" dogajanje na šoli, so tudi natančno vsebinsko popisani. Pomemben del gradiva so tudi razna poročila in statistični listi za posamezna šolska obdobja, saj iz njih lahko izvemo podatke o številu učencev, o njihovi narodnosti, veroizpovedi, učnem uspehu, učiteljih, šolskih zgradbah ipd. Posebej so poudarjene tudi šolske kronike od leta 1941 do 2000 in dokumentacija, ki se nanaša na učitelje, ki so poučevali na šoli. Gre za zbirko dokumentov, ki so jih učitelji prinesli s seboj, ko so začeli opravljati službo: krstni, rojstni in poročni listi, razne odločbe, dekreti o namestitvi na osnovno šolo, spričevala, razrešnice učiteljske službe, ... Korespondence je zelo malo, večinoma gre za obvestila in sporočila šolskemu upravitelstvu.

Na koncu knjige je še *Kazalo osebnih imen*. Gre za osebe, ki so obiskovale Osnovno šolo Fram in katerih vpisnice oz. matični listi in spričevala so ohranjeni v fondu.

Pokrajinski arhiv Maribor hrani gradivo približno 170 različnih šol, ki so delovale ali še delujejo na njegovem območju. Inventar Osnovne šole Fram je prvi in upamo, da ne tudi zadnji s tega področja. Lahko bi mu sledil inventar katere od mariborskih srednjih šol.

Gordana Šivejš Lipovšek

Anton Trstenjak, Slovenci na Ogrskem, Narodopisna in književna črtica, Pokrajinski arhiv Maribor, Viri 5, Maribor 2006, 234 strani

Malokdo pozna Antona Trstenjaka. Ne filozofa, antropologa, psihologa in teologa, ampak njegovega soimenjaka, ki se je rodil in ustvarjal dobrega pol stoletja prej (* 1853 v Krčevini, † 1917 v Ljubljani). Bil je pisatelj, gledališki zgodovinar in organizator. Gimnazijo je končal v Varaždinu, študij pa je nadaljeval na učiteljski šoli na Dunaju; vpisal se je na klasično filologijo in slavistiko. Na Dunaju je usta-

novil tudi Slovensko literarno društvo. V njem so se zbirali slovenski študentje in na srečanjih brali svoja dela. Z njegovim odhodom z Dunaja je društvo prenehalo delovati. Prvo službo si je našel pri grofu Csákyju na Slovaškem; bil je domači učitelj. Tam se je prvič srečal z Madžari in njihovim odnosom do drugih narodnosti (Slovanov). Po vrnitvi v Slovenijo se je želel zaposliti kot tajnik pri Slovenski matici, vendar mu zaradi neopravljenih zaključnih izpitov na univerzi to ni uspelo. Nekaj časa je bil zaposlen na Mahrovem trgovskem učilišču v Ljubljani, pri Trgovski in obrtniški zbornici in Mestni ljubljanski hranilnici kot kontrolor. Nekaj časa je bil tudi urednik Slovana, katerega lastnika sta bila Ivan Hribar in Ivan Tavčar, vendar jima zaradi gorečega rodoljubja in pripadnosti vseslovenski ideji ni bil po godu. V Ljubljani je sodeloval v kulturnih in političnih društvih, pri Slovenski matici je spodbujal izdajanje slovenskega slovstva, bil je predsednik Pevskega društva Ljubljana (leta 1895 je organiziralo srečanje 60 pevskih društev iz Slovenije, Hrvaške in Češke), postavljaval je temelje pevskemu opernemu zboru, skrbel za razvoj slovenske operete in zbiral gradivo za zgodovino slovenskega gledališča.

Posebno se je zanimal za Slovence, ki so živeli na Madžarskem. Lahko trdimo, da je spadal med tiste Slovence, ki so zelo dobro poznali Prekmurje s potovanj ter iz dopisovanj in študija literature. Po Božidarju Raiču, ki je leta 1860 prehodil Prekmurje do reke Rabe, je bil Anton Trstenjak prvi, ki je v drugi polovici 19. stoletja dvakrat obiskal skoraj vse prekmurske kraje, ki so bili tedaj del Ogrske. Svoje popotovanje je začel avgusta 1883. Na terenu zbrano gradivo je dopolnjeval do leta 1903. Njegovo besedilo o Slovencih na Ogrskem bi moralo skupaj z opisom Štajerske iziti v knjigi Slovenske matice že pred 1. svetovno vojno, vendar se to ni zgodilo, ker "štajerski del" še ni bil pripravljen. Na začetku prve svetovne vojne je bila Slovenska matica razpuščena. Medtem je Trstenjak umrl, njegovo besedilo pa ni več ustrezalo programu Slovenske matice, ker je manjkalo poglavje o fizični geografiji, v pozabo pa je šlo tudi zato, ker ni bilo dostopno javnosti.

Na besedilo o Slovencih na Ogrskem je Pokrajinski arhiv spomnil nekdanji sodelavec Viktor Vrbnjak. Zapuščino Antona Trstenjaka hrani rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani pod signaturo Ms 1449. Gradivo je leta 1940 daroval knjižnici dr. Albin Stele, mož Trstenjakove hčerke. V zapuščini so Trstenjakova korespondenca, tuja dela, gradivo, zbirka narodnega blaga, Martjanska pogodba in tiski. Gradivo "*Ogrski Slovenci: narodopisna in književna črtica*" in gradivo za delo "*Ogrski Slovenci*" sta vključeni v Dela. Iz NUK-a je Pokrajinski arhiv Maribor pridobil fotokopije omenjenega besedila. Gradivo je bilo izdano brez pravopisnih in jezikovnih poprav-

